

Katrien Vandenberghe

Woorden die van ons zijn

Katrien Vandenberghe is van opleiding classica en vertaalt Franse literatuur. Ze vertaalde onder meer verschillende romans van Mathias Enard en van Tanguy Viel (zoals Een meisje dat je belt), De arenden stinken van Lutz Bassmann alias Antoine Volodine, Kinderscènes van Valery Larbaud, en, samen met Rokus Hofstede, twee filosofische essays van Bruno Latour. 'Woorden die van ons zijn' is een licht bewerkte versie van haar bijdrage aan de Vertalersgeluktournee 2021, die verscheen op de website van het Nederlands Letterenfonds.

Julia Deck (1974) is geboren in Parijs, waar ze nog altijd woont. Ze heeft letteren gestudeerd aan de Sorbonne en volgde een opleiding aan een school voor journalistiek. Daarna werkte ze in de wereld van pers en uitgeverij, tot schrijven haar hoofdactiviteit werd. Met Viviane Élisabeth Fauville debuteerde ze in 2012 succesvol bij het prestigieuze Les Éditions de Minuit, dat ook haar volgende romans uitbracht. Haar debuut en haar jongste twee romans verschenen in Nederlandse vertaling bij uitgeverij Vleugels.

Woorden die van ons zijn

Een matglanzend groen. Een zeldzaam groen. Pastelzacht en toch bevreemdend mysterieus. Een groen dat bij blauw past. Bij het blauw van het 'vorige' omslag, dat van het eveneens bij Uitgeverij Vleugels verschenen debuut van Julia Deck. En bij het staalblauw van de hoogzomerlucht waaronder in het tuintje van het spiksplinternieuwe huis 'dat van hen is' in een ligstoel wordt gelezen (m) of met de voeten in een teiltje wordt getelewerkt (v).

Een groen dat wonderwel bij het boek past.

De lay-out van de titel staat als een huis. *Een huis dat van ons is* – het springt in het oog. Het font ontplooit zich drievoudig: een smalle, donkergroene letterlijn vormt telkens het skelet, dat vet is gevat in een massief witte blokletter, die mij aan moderne

bouwmodules doet denken en zelf weer wordt geflankeerd door een appelblauwzeegroene slagschaduw. De schaduw, zo stel ik me voor, die door het huis onder de brandende zon op een gemillimeterde grasmat wordt afgeworpen. De schaduw, stel ik me ook voor, als donkere keerzijde van een blinkende illusie. De schaduw van dreigend onheil dat zich algauw boven de genadeloze geestigheden samenpakt. De schaduw waartoe de uiteenspattende bakstenen droom verwordt. In de aanblik van de letters zie ik ook zinding, het dringende appel dat trillend als een fata morgana uitgaat van een blitse, milieuvriendelijke eigen nieuwbouw buiten de grootstad. En veelvuldigheid, want de manieren waarop mensen zo'n eigen stek bewonen vallen allerminst naadloos samen.

Althans, dat roept de poëzie van de vormgeving allemaal bij mij op.

De vertaling van een titel ligt vaak niet voor de hand. *'Propriété privée'* klinkt sterk, stellig en streng, mede door de resolute alliteratie en de claimende tangklemtoon. Particulier eigendom: prohibitieve plakkaatjes op poorten en paaltjes bij paden doemen op. Waag het niet! Het specifieke opschrift op de Belgische dan wel Nederlandse bordjes varieert – wat ik dan liefst diplomatisch oplos. Idealiter biedt de tekst zelf een uitweg. *'Propriété privée'* wordt in het Franse origineel maar tweemaal gebruikt, en wel door de ik-vertelster / mede-eigenares, in een context waarin het duidelijk om de aankoop van een eigen huis gaat, zó duidelijk dat 'particulier eigendom' of 'privaat terrein' raar zou overkomen, raarder dan in het Frans – het Frans schuwt nu eenmaal geen abstractie voor het concrete. Vandaar de keuze voor 'een huis dat van ons is' – om de possessieve klemtonen, om de primaire boodschap, en omdat er (net als in het Frans) een kernpunt van het boek in oplicht. Want paradoxaal genoeg moet de protagoniste vaststellen dat in dat nieuwe huis dat helemaal van hen is, niets nog van hen is. In tegenstelling tot waar ze voorheen woonden, hartje Parijs, hebben ze geen eigen leven meer.

We blijven even in de groene sfeer. In de eerste alinea, die de toon zet (snedig, alle uitwas weggesnoeid, maar zonder kaalheid) wordt er verpot. ‘*Souci*’ heet het verkassende plantje in het Frans. Deze bloeier werpt, ondanks de oranje gloed die de bolle bloemknoppen beloven, zijn sombere schaduw vooruit: veel vaker dan ‘goudsbloem’ betekent ‘*souci*’ immers heel gewoon ‘zorg, kommer’. Vlijtig ga ik dus op zoek naar een bloempje met een enigszins unheimliche naam, maar de mogelijkheden liggen niet voor het oprapen, hoe groen ook de vingers. Op straffe van herschrijving van hele zinnen geldt een waslijst van *contraintes*. Kenmerken waaraan het gezochte plantje moet voldoen: stevige bloemknoppen, blaadjes met een grijze schijn, verpotten in april, oranje bloemenweelde in juni, kan tegen een stootje, staat buiten op de vensterbank (zon / schaduw). Het kasplantje ‘kruidje-roer-me-niet’ valt over de hele linie af, ook vollegrondplanten met heerlijke namen als ‘bitterzoet’ en ‘wringwortel’ vereisen verregaande auteursingrepen (net als ‘schildersverdriet’ en ‘gebroken hartje’, die dan weer te specifiek zijn in hun tristesse). ‘Vrouwentongen’ had ontegenzeggelijk iets gehad, maar die staan aan de verkeerde kant van het raam en worden niet vlammend oranje. Goudsbloem vond ik nog zo gek niet. Dé gouden droom, een eigen huis, edoch, het is niet al goud wat blinkt.

Het openingstafereel waarin de ik-vertelster haar goudsbloemen verpot, tekent de stijl: vlijmscherp en toch onderkoeld suggestief – de ondergrond gist. Verrassend trefzekere woordcombinaties zijn Decks handelsmerk – dat bleek al uit het samen met Lidewij van den Berg vertaalde debuut *Viviane Élisabeth Fauville*. Staaltjes van puntgave, pittige, tot snoeihard flitsende taalkunst zijn in *Een huis dat van ons is* bijvoorbeeld te vinden in de lucide ironische typering van de al dertig jaar standhoudende band tussen de ik-figuur en haar man, of de desolate troost van een begraafplaats, of de ensoriaans-boschiaanse grotesken van burenhinder.

Als vertaler zoek ik naar mijn eigen woorden voor de woorden van de schrijfster. Haar woorden waren eerst, ze zijn mijn richtsnoer, samen met mijn taalgevoel. Met ‘mijn’ woorden, geënt op haar woorden, met ‘onze’ woorden probeer ik op de Nederlandstalige lezer het effect teweeg te brengen dat het Franse origineel op mij had en heeft. Gelukkig als het lijkt te lukken, gelukkig met elke gelukkige inval. Zoals bij plantverzorging komt er aandacht en geduld bij kijken.

Wat niet wegneemt dat ik me bij deze vertaalklus efficiëntie had voorgenomen. Ik wilde er nu eens goed op letten niet ál te veel energie te verdoen met gepieker dat zich te veel in mijn hoofd afspeelde – hoezeer het wikken en wegen er ook bij hóórt, en hoe onpraktisch en utopisch het ook zou zijn om dat elders te willen voltrekken dan in je bovenkamer, en toch: er zat misschien besparingspotentieel in de momentjes, al die lange micromomentjes waarop het gejongleer met mogelijkheden te ijl en cerebraal wordt, gevaarlijk flirt met verschlimmbesserung, wegdrijft van de organische, dynamische vraag hoe je, als mens die in de huid kruipt van Julia Deck, al het relevante dat besloten ligt in het bestek van die ene voorliggende Franse zin in een gelukkige opwelling zelf in het Nederlands zou verwoorden. Een poging om het hoofd via het lichaam in de grond te laten aarden.

In mijn eerste vertaalronde heb ik dan ook juist trager gewerkt dan ik gewend was. Ik stond langer stil bij de Franse zin (wat is het ‘lichaam’ van de tekst, zoals Piet

Gerbrandy dat ooit op een intensieve ELV-cursus zo indringend formuleerde in een lezing die ik een openbaring vond). Ik stond langer stil bij het vormen van ‘mijn’ eigen zin (hier leunde ik dan weer op een uit een interview opgepikte strategie van de virtuoze bouwer van machtig uitgebalanceerde perioden Ilja Leonard Pfeijffer: hij denkt elke zin helemaal uit voor hij die op papier zet).

Efficiëntie is niet het goede woord voor wat ik zocht, eerder vooral een bewustere, vastere, rustiger tactiek, in het perpetuum mobile van de twijfel.

Ik spoorde mezelf aan om spontane ingevingen te vertrouwen, kritische voelhoorns desalniettemin op scherp. Ik genoot, zoals altijd, van de wondere inbreng die het onderbewuste met een volstrekt eigenzinnige timing steeds weer tevoorschijn tovert – terwijl je loopt, stofzuigt en wat dies meer zij, na een nachtje slapen of na maandenlange geruisloze interne processing.

Zo’n vertaling is een halte op je weg, kruipt in de kelders van je ziel.

Meer herinneringen komen op. Een auteursinterview over *Propriété privée* in de onvolprezen Brusselse Franstalige boekhandel Tropismes. Een ander interview in de al even onvolprezen Amsterdamse Athenaeum Boekhandel, door Olivier Barrot (van wie ik later in Vichy een prachtige documentaire over Valery Larbaud zag), in- en uitgeleid door Margot Dijkgraaf. Een vrolijke Q&A-lunch met Julia Deck in een bistro in de Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen hartje Brussel. Precorona ten voeten uit. Bruisend leven, toeval, schermloze uitwisseling.

We slaan het boek dicht. De cirkel is rond: op de achterflap staat, naar goede Franse gewoonte, de beginparagraaf afgedrukt. Geheimzinnig glanst het groen. Er rest nog raadsel.